

Nederlandse vindplaatsen en data van de *Sphaerophoria menthastri*-groep (Dipt., Syrphidae)

door

V. S. VAN DER GOOT

Tot de *Sphaerophoria menthastri*-groep behoren *S. menthastri* L., *S. picta* Mg., *S. dubia* Zett. en *S. sarmatica* Bank. Toen LUCAS in 1969 *S. sarmatica* als nieuw voor Nederland vermeldde verzuimde hij de exemplaren, vindplaatsen en data vast te leggen van de drie eerstgenoemde soorten. Door vindplaatsen en data te publiceren moeten we er achter komen hoe talrijk de soorten in Nederland zijn en wanneer en waar ze voorkomen. Om hierin te voorzien heb ik van een groot aantal collecties het materiaal doorgenomen, waarvoor veel dank aan degenen die dit materiaal toezonden. Van de collecties van VAN DOESBURG en van KABOS kon ik geen materiaal ter beschikking krijgen.

De soorten zijn, als men ze eenmaal kent, betrekkelijk eenvoudig op de mannelijke genitaliën te determineren en wel speciaal op de vorm van de surstyli. De genitaliën van alle soorten in kwestie zijn afgebeeld door BANKOWSKA in haar werk over de palaearctische *Sphaerophoria*-soorten. Deze tekeningen leverden echter bij de interpretatie nogal wat moeilijkheden op, omdat zij tamelijk verschillen van hetgeen men bij de dieren ziet. Dit was b.v. ook de ervaring van VOCKEROTH, die er zo zonder meer niet uit wist te komen. Ook LUCAS onderzocht moeilijkheden met de determinaties en had b.v. oorspronkelijk de zeldzame *S. dubia* Zett. als een der algemeenste soorten in zijn collectie staan. Gelukkig had ik echter uit Warschau een ♂ van alle vier soorten ontvangen en uit Praag ♂♂ van *S. picta* Mg., *S. sarmatica* Bank. en *S. menthastri* L., alle gedetermineerd door BANKOWSKA zelf. Ik kon deze dus als vergelijkingsmateriaal gebruiken en was daardoor zeker van de interpretatie door BANKOWSKA. Hierbij kwam echter nog een moeilijkheid, want ik ontdekte dat de ♂♂, die men op grond van achterlijfstekening en de donkere middenstreep over het gezicht voor *S. picta* Mg. zou houden, nogal verschilden van de ♂♂ door BANKOWSKA gedetermineerd, afkomstig uit Centraal-Europa. Dieren uit Zwitserland, uit mijn collectie, hadden weer het type genitaliën zoals ik bij de dieren van BANKOWSKA zag. De Nederlandse dieren hadden echter een duidelijk kortere tand op de top van de surstyli. Bij de Centraaleuropese dieren zijn deze tanden links en rechts ongelijk: rechts wat korter en breder en afgeplat en links lang, smal en rond. Ik heb BANKOWSKA dit probleem voorgelegd. Deze vond ook wel dat de surstyli-tanden wat anders van vorm waren, maar geloofde toch met *picta* te doen te hebben. Misschien, zo veronderstelde ze, was het toegezonden exemplaar een variëteit van *picta*. Deze tandvorm komt echter bij de meeste Nederlandse *picta*'s voor, alhoewel men hier ook, maar zeldzamer, exemplaren met langere tanden vindt. Ik geloof echter dat we niet te snel, op grond van een enkel gegeven als deze enigszins afwijkende structuur van de surstyli, een nieuwe soort moeten opstellen. Om dit te kunnen verantwoorden moeten er meer verschillen gevonden worden en moet meer bekend zijn over de situatie in de ons omringende landen. Ik heb

dus in de verspreidingskaart van *S. picta* Mg. alle exemplaren opgenomen, of ze nu een lange of een kortere tand op de surstyli hebben.

Onderstaande lijst en ook de stippen op de verspreidingskaartjes betreffen alleen ♂♂. De ♀♀ zijn niet altijd betrouwbaar te determineren. Ik had voor het Nationaal Museum te Praag met enig voorbehoud een ♀ als *S. sarmatica* Bank. gedetermineerd en deze determinatie werd door BANKOWSKA als zeker bevestigd. Het is echter de vraag of de onderscheidingskenmerken voor de ♀♀ in de tabel van BANKOWSKA wel volkomen betrouwbaar zijn. Men ziet bij de ♂♂ een behoorlijke variatie in de achterlijfsteekening, b.v. *S. picta* met dwarsbandjes in plaats van de gebruikelijke vlekkensteekening. Als we aannemen dat een derge-

lijke variatie ook bij de ♀♀ voorkomt is het duidelijk, dat de tabel van BANKOWSKA, gebaseerd op dergelijke kleurkenmerken, voor twijfel vatbaar is.

Van de ♂♂ heb ik materiaal gezien van de collectie-DE MEIJERE, van de collectie van het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (voorheen Zoölogisch Museum) te Amsterdam, van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden (RMNH), van het Fries Natuurhistorisch Museum te Leeuwarden, van het Museum te Maastricht, van het Laboratorium voor Entomologie te Wageningen, van de coll.-VAN AARTSEN, van de coll.-LAMBECK, van de coll.-LUCAS, van de coll.-MEUFFELS, van de coll.-PIET, van de coll.-STOBBE, van de coll.-VELTMAN, van de coll.-VERHAAK en van mijn eigen collectie. Totaal 232 ♂♂ van de volgende soorten, vindplaatsen en data:

Sphaerophoria menthastri L. Zutphen, Doetinchem, Leusden (Trekermeer) (coll.-Zoöl. Mus.), Venlo, Diemen, Scheveningen (coll.-DE MEIJERE), St. Pietersberg, Dwingelo, Zundert N.B., Bleijenbeek L., Hoek van Holland, Elzeter Bos, Boxtel N.B., Formerum (Terschelling), Swartduun (Terschelling), Beekbergen, Staelduinen ('s-Gravenzande), Eperheide (coll.-RMNH), Vledder (coll.-Fries N.H. Museum), Aalbeek, Gronsveld (coll.-Mus. Maastricht), Hoge Veluwe (Kemperberg), Heerlen, Wageningen (coll.-Lab. Ent. Wageningen), Nuth, Austerlitz, Boekelo, Overveen, Otterlo (coll.-VAN AARTSEN), Soestduinen, Oisterwijk, Wijster, Spier (coll.-LAMBECK), Hoog-Soeren, Echt (De Doort), Bunder bos, Hulten, Haaksberken, Ulvenhout, Breda (Liesbos), Tilburg, Heeze (coll.-LUCAS), Elsloo, Swalmen (Boukoul), Meinweg (coll.-MEUFFELS), Bussum

(coll.-PIET), Appelscha (coll.-STOBBE), Lochem (Witte Berken), Halle, Laren Gld. (Lochemse Berg), Lochem (coll.-VELTMAN), Oirschot, Geijsteren, Udenhout, Gerwen (coll.-VERHAAK), Bunder Bos, Echt (De Doort), Oirschot, Bergen N.H., Castricum, Heiloo, Winterswijk, Noordoostpolder (S 66), Bennekom, Gortel, Epe (coll.-VAN DER GOOT). Data 9.V—24.IX. Totaal 93 ♂♂.

Sphaerophoria picta Mg. Veenhuizen, Leusden (Trekmermeer), Best, Otterlo (coll.-Zoöl. Mus.), Bodegraven, Den Haag (coll.-DE MEIJERE), IJlst Fr., Duurswoude (coll.-RMNH), Wageningen, Utrecht, Kotten (coll.-Lab. Ent. Wageningen), Otterlo, Assel, Ermelo, Seters, Austerlitz, Best, Woerdense Verlaat (coll.-VAN AARTSEN), De Logt, Baarn, Krapoel (coll.-LAMBECK), Bunder bos, Susteren, Hoog-Soeren, Wooldse Veen, Breda (Liesbos), Wouwse Plantage,

Brunssum, Duurswoude (coll.-LUCAS), Meinweg (coll.-MEUFFELS), Duurswoude (coll.-STOBBE), Ootmarsum (Springendal), Huizen N.H. (coll.-VELTMAN), Best, Oirschot, Nuenen, Aalst, Wintelre (coll.-VERHAAK), Beegden, Nuenen, Budel, Duurswoude, Gelderse Vallei (tussen Veenendaal en Wageningen), Amsterdamse bos, Wooldse Veen, Noordoostpolder (coll.-VAN DER GOOT). Data 20.IV—2.X. Totaal 75 ♂♂.

Sphaerophoria sarmatica Bank. Arnhem, Wolfheze, Zeist (coll.-Zoöl. Mus.), Empe (bij Zutphen), Venlo, Zeist, Geldermalsen, Scheveningen, Hilversum, Doorn (coll.-DE MEIJERE), Swartduun (Terschelling), Hoorn (Terschelling), Rijsplak (Terschelling) (coll.-RMNH), Vledder (coll.-Fries N.H. Museum), Nijverdal, Assel, Otterlo (coll.-VAN AARTSEN), Soestduinen (coll.-LAMBECK), Wooldse Veen, Hoog-Soeren (coll.-LUCAS), Meinweg (coll.-MEUFFELS), Bakkeveen (coll.-STOBBE), Laren Gld. (Lochemse Berg), Lochem (coll.-VELTMAN), Geijsteren (coll.-VERHAAK), Petten, Terschelling (Grieën), Noordoostpolder (S 15), Bussum (Hilversumse heide), Doorwerth (coll. VAN DER GOOT). Data 30.IV—31.VIII. Totaal 46 ♂♂.

Sphaerophoria dubia Zett. Doetinchem (coll.-Zoöl. Mus.), Oisterwijk (coll.-DE MEIJERE), Hoge Veluwe (Kemperberg) (coll.-Lab. Ent. Wageningen), Otterlo (coll.-VAN AARTSEN), Baarn (coll.-LAMBECK), Vasse, Haelen-Leubeek, Breda (Liesbos), Hulten, Hilvarenbeek (coll.-LUCAS), Swalmen (Boukoul), Meinweg (coll.-MEUFFELS), Geijsteren, Nuenen (coll.-VERHAAK). Data 20.IV—29.VIII. Totaal 18 ♂♂.

Uit dit lijstje en de er bij afgebeelde kaartjes kunnen we voorlopig concluderen dat *S. menthastri* L. de gewoonste soort is, op de voet gevolgd door *S. picta* Mg. *S. sarmatica* Bank. is ook nog vrij talrijk, vooral op Terschelling schijnt het een gewone verschijning te zijn, maar *S. dubia* Zett. mag toch als nogal zeldzaam beschouwd worden. Uit de provincies Zeeland en Groningen zijn van geen van de vier soorten nog meldingen bekend. Dat *S. dubia* Zett. alleen nog in het zuiden en midden van ons land gevonden is en niet in het noorden is geen kwestie van de noordgrens van een verspreidingsgebied, want ik bezit een serie van deze soort uit Finland en ze is ook uit Denemarken en Polen vermeld. Het zal vermoedelijk wel zo zijn, dat in blanco gebieden weinig gevangen is en men mag niet te snel concluderen dat de soort daar dus niet voorkomt. Op sommige plaatsen zijn drie of vier van de soorten aangetroffen, b.v. alle vier soorten op de heide bij Otterlo door VAN AARTSEN. In de toekomst zal mogelijk blijken dat in de poldergebieden, die ik het „kustgebied” gedoopt heb in de door mij geschreven NJN- en KNNV-tabellen, *S. dubia* Zett. ontbreekt. In het westelijk kustgebied wordt immers regelmatig gevangen en de soort is er nooit aangetroffen.

Summary

Distribution of the ♂♂ of the four species of the *Sphaerophoria menthastri* group in the Netherlands (vide accompanying maps) from fifteen collections in this country. These species have been identified according to the key and figures published by BANKOWSKA and by comparison with a ♂ of each species,

identified by her. I express herewith my gratitude to Mrs. BANKOWSKA, who sent this material from the Zoological Institute at Warsaw.

It appeared that most Dutch specimens of *S. picta* Mg. did not agree fully with specimens, received from BANKOWSKA, or with specimens from Central Europe in my own collection. The long apical tooth of surstyli present on each side in the Central European specimens was much shorter in most Dutch ♂♂. BANKOWSKA saw such a specimen and expressed as her opinion it could be a variety of *picta* Mg. I included these specimens in *picta* for the time being. It seems more suitable to wait until more is known about these species in other parts of Europe.

Females were not included, because I was not sure I could recognize these with sufficient certainty. Of the males the totals were for *menthastri*, *picta*, *sarmatica* and *dubia* respectively 93, 75, 46 and 18.

Literatuur

- BANKOWSKA, R., 1964. Studien für die palaearktischen Arten der Gattung Sphaerophoria St. Farg. et Serv. (Diptera, Syrphidae). *Ann. Zool. Warszawa* 22 (15): 285—353.
 LUCAS, J. A. W., 1969. De Nederlandse vertegenwoordigers van de Syrphinae (Diptera, Syrphidae). *Ent. Ber., Amst.* 29: 134—139.

W. S. Fisher †

Dezer dagen bereikte ons het bericht van het overlijden van een oud-collega van de afdeling voor Entomologie van het Smithsonian Institution, United States National Museum in Washington, D.C. (U.S. Bureau of Entomology).

Vele jaren heeft FISHER aan dit Instituut gewerkt en een aantal publicaties zijn van zijn hand verschenen, voornamelijk over Cerambycidae en Buprestidae. Hij beschreef vele nieuwe soorten, o.a. uit het Indo-Australische gebied.

In april 1948 werd hij, na ruim 35 jaar dienst bij het Instituut, op bijna 70-jarige leeftijd gepensioneerd. Aanvankelijk kwam hij nog regelmatig op het museum, waar hij zijn kamer had behouden. maar allengs verminderden zijn bezoeken tot éénmaal per maand en later stopte hij zijn werkzaamheden toen het museum, althans het entomologisch museum, geruime tijd gesloten werd wegens tijdelijke verhuizing in verband met verbouwing. Ook werd hij toen door ziekte van zijn vrouw sterk aan huis gebonden. Zij overleed hem in november 1953.

Sedert dien heeft hij zijn wetenschappelijk werk geheel gestopt. Al zijn vrije tijd heeft hij verder aan zijn liefhebberij, zijn tuin, besteed.

Een paar jaar geleden is hij verhuisd uit Virginia naar Florida, samen met zijn dochter en schoonzoon, die intussen bij hem waren komen inwonen. Uit de correspondentie, die ik sedert 1937 met hem heb onderhouden, is mij gebleken, dat FISHER, ondanks zijn optimisme, deze overgang van milieu en klimaat niet geheel heeft kunnen verwerken.

Op 2 juni l.l. is deze mens, een bescheiden, vriendelijk en behulpzaam museumman van de oude stempel, op 93-jarige leeftijd uit de familiekring weggenomen ten gevolge van een hartaanval enige tijd na een overigens niet gevaarlijke operatie. Zijn vrienden zullen hem missen.

C. DE JONG, Bilthoven.